

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARI FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHDA
AKMEOLOGIK YONDASHUV.**

Xudoyqulov Djalol Djafarovich
OSIYO XALQARO UNIVERSITETI MAGISTRANTI

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining akmeologik kontsepsiyasini ishlab chiqish, ta'lim va talqinni rivojlantirishda ilg'or pedagogik texnologiyalardan foydalangan holda darslarni modernizatsiya qilish va talqin qilish bo'yicha g'oyalar keltirilgan. Bundan tashqari har bir o'qituvchi goh u boshlang'ich sinf o'qituvchisi bo'lsin goh u katta sinf o'qituvchisi bo'lsin har doim zamon bilan hamnafaslikda borishliligi hamda o'quvchilariga darsni qiziqarli va mazmunli qilib o'tib bilishi kerakligi va bu uchun nimalarga e'tibor qaratish kerakligi aytib o'tilgan.

KALIT SO'ZLAR: Zamonaviylik, kontsepsiya, akmeologiya, modernizatsiya, texnologiya, avlod, muammo, tarbiya, xalqaro, tengdoshlari, jismonan, ma'naviy, o'qitishni, sifatli, kadrlar, ta'lim, pedagogik, strategiyasi, fan va ishlab chiqarish, mahorat, tahlil,

ANNOTATION: This article presents ideas for the development of the acmeological concept of future elementary school teachers, the modernization and interpretation of lessons using advanced pedagogical technologies in the development of education and interpretation. In addition, it was mentioned that every teacher, whether he is a primary school teacher or a high school teacher, should always keep up with the times and make the lesson interesting and meaningful for his students, and what should be paid attention to for this.

KEY WORDS: Modernity, concept, acmeology, modernization, technology, generation, problem, education, international, peers, physical, spiritual, teaching, quality, personnel, education, pedagogy, strategy, science and production, skill, analysis

ASOSIY QISM

Hayotimizning barcha jabhalari kabi ta'lim tizimini modernizatsiya qilish bugungi kunning dolzarb muammolaridan biri bo'lib qolmoqda. Innovatsion ta'lim muhitini yaratish, uning xalqaro andozalarga to'liq mos kelishini ta'minlash bugungi shiddat bilan o'zgarib borayotgan ijtimoiy hayotda yoshlarimizning muvaffaqiyatli ijtimoiylashuvida muhim omil bo'lmoqda. Yosh avlod tarbiyasining maqsad, vazifalari va mazmunini yangilash tizimi oldida turgan dolzarb muammolardan biri. Bugungi kunda barchamiz chuqur anglab yetdikki, faqat zamonaviy asosda ta'lim olgan, dunyoning boshqa mamlakatlaridagi tengdoshlari bilan raqobatlasha oladigan, jismonan va ma'naviy jihatdan sog'lom yoshlargina biz boshlagan ishni davom ettira oladi va uni yangi bosqichga ko'tarishga qodir bo'ladi. 2020-yil 23-sentabrda qabul qilingan ORZ-637-sonli "Ta'lim to'g'risida"gi qonunning ta'lim bo'limida zamonaviy davrda amalga oshirilgan islohotlar o'z ifodasini topdi [1]. Shuningdek, "Ta'lim to'g'risida"gi qonunning 46-moddasida "Pedagogik xodimlarning vazifalari" bo'limida "o'qitishni sifatli qilish, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan, ta'lim va tarbiyaning ilg'or va innovatsion shakl va usullaridan foydalanish" ko'rsatib o'tilgan. Shuningdek, oliy o'quv yurtlarida o'qituvchilarimizni zamon talablari asosida tarbiyalash va malakasini oshirish asosiy vazifalarimizdan biridir. O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasida "Ta'lim sifati va kadrlar tayyorlash bo'yicha xalqaro standartlarni joriy etish orqali oliy

ta'lim muassasalari faoliyati sifati va samaradorligini oshirish" [2] kabi muhim vazifalar belgilangan. Bu oliy ta'lim sifati va samaradorligini oshirish, bo'lajak o'qituvchilarning akmeologik kompetensiyasini rivojlantirish, intellektual salohiyatni rivojlantirishning pedagogik sharoit va mexanizmlarini takomillashtirish muhimligini ko'rsatadi. Uning ustiga O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 27-fevraldagi Oliy Majlisga Murojaatnomasida belgilangan vazifalarni amalga oshirish maqsadida mamlakatimizni iqtisodiy rivojlantirish, 2020-yil 27-fevraldagi PK-4623-son "Pedagogik ta'lim to'g'risidagi qarorida bo'lim va rivojlantirish faoliyati» qabul qilindi[3].

Bu yerda:

Ta'lim va o'qitish metodikasi, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va xorijiy tillarni puxta egallagan, ta'lim jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalana oladigan professional o'qituvchilarni tayyorlash;

- pedagogik kasbga qiziqishi yuqori bo'lgan yoshlarni aniqlash va maqsadli tayyorlash va tarbiyalashning uzluksiz tizimini joriy etish;

- ilg'or xorijiy tajriba asosida ta'lim yo'nalishi va mutaxassisliklari bo'yicha pedagogik ta'lim sohasida o'quv rejalari va dasturlarini takomillashtirish, innovatsion kadrlar tayyorlash va ta'lim resurslarini yaratish va joriy etish;

- ta'lim sifatini oshirish, raqobatbardosh kadrlar tayyorlash, sohada ta'lim, fan va ishlab chiqarish integratsiyasini ta'minlash orqali ilmiy va innovatsion faoliyatni samarali tashkil etish;

- pedagog kadrlarning ehtiyoj va talablarini doimiy ravishda o'rganish, ular bilan hamkorlikni rivojlantirish, shuningdek, o'qituvchilar malakasini oshirishning ilmiy asoslangan istiqbolli rejalarni belgilash va amalga oshirish;

- raqamli texnologiyalarni oliy pedagogik ta'limga joriy etish, zamonaviy axborot-kommunikatsiya va ta'lim texnologiyalarini kuchli integratsiyalashuvini ta'minlash, o'qituvchilarning kasb mahoratini uzluksiz oshirish uchun qo'shimcha shart - sharoitlar yaratish natijasidir.

Yuqori madaniyatli, amaliy kasbiy mahoratga ega, ta'lim, o'qitish metodikasi va baholash mezonlarini puxta egallagan zamonaviy pedagog kadrlarni shakllantirish jarayoni samaradorligini oshirish muammosi belgilab berildi.

Konseptualashtirishning o'zi bu holatda boshqa vazifani bajaradi va uning ko'rinishi quyidagicha bo'lishi mumkin:

- 1) empirik tarzda to'plangan tajribani kontseptual asoslash;
- 2) faktlarga asoslanmagan holda rivojlanish yo'nalishidagi harakat namunaviy loyihasini aprior shakllantirish;
- 3) kontseptual loyihalarni va harakatning rivojlanish modelini taqqoslashga yordam beradigan mavhum tamoyillar hisoblanadi. Shunga ko'ra, mavjud pedagogik tushunchalarni tahlil qilish va yaratishda turli usullardan foydalanilganligiga ishonch hosil qildik.

Bularga quyidagilar kiradi:

- aspektual yondashuv
- tasvirlangan ob'ektning ayrim tomonlarini ajratish va ularni mezon-nazariy nuqta nazardan bezash;
- sistematik yondashish
- ob'ekt boshidanoq tizim sifatida qabul qilinadi va uning kontseptual tavsifi tizimli tahlil mantig'iga moslashtiriladi;
- genetik yondashuv
- bu yondashuv doirasida kontseptsiya ob'ektning genezisini, unga kiritilgan protsessual tasvirni tavsiflashdan iborat. Bizning tadqiqot ishimiz doirasida bo'lajak mutaxassislarni mehnatga tayyorlash

kontsepsiyasini yaratishda talabalarning akmeologik kompetentsiyasini shakllantirish kontsepsiyasini yaratishning ilmiy shartlarini aniqlash vazifasi qo'yildi. Ularni mutaxassislar tayyorlash nazariyalarining akmeologik qonuniyatlari; tizimli, harakatga yo'naltirilgan, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim metodologiyasi, sub'ektiv, akmeologik usullardan iborat.

Nazariy akmeologiya akmeologik qonunlar va qoidalarni tavsiflaydi. Hozirgi vaqtda psixologik qonunlar va qonuniyatlar bilan taqqoslanadigan va taqqoslanmaydigan akmeologik qonunlar va qonuniyatlarning turlari haqida ko'plab munozaralar mavjud. Ular orasida haqiqatan ham ba'zi o'xshashliklar mavjud bo'lsa-da, ularning farqlarini ta'kidlash kerak.

Birinchidan, akmeologik qonunlar ob'ektiv barqaror aloqalar va munosabatlar bilan belgilanadi. Masalan, insonning iqtidori va uning kasbiy mahorat sari olg'a siljishi o'rtasidagi bog'liqlik va munosabatlar. Bundan tashqari, insonning o'zini o'zi boshqarish darajasi va professionallikka o'tish dinamikasi o'rtasida doimiy bog'liqlik mavjud. Bu erda munosabatlar proporsionaldir. Bunday doimiy aloqalar va munosabatlar juda ko'p.

Ikkinchidan, akmeologik qonunlar ob'ektiv va sub'ektivdir. Ularning ob'ektivligi harakat shartlari bilan belgilanadi: qadriyatlar, jamiyatdagi standartlar, ular professionallik va professional odamlar bilan bog'liq.

Uchinchidan, barqarorlik xususiyati bilan tavsiflangan qonunlar takrorlanuvchanlik bilan tavsiflanadi. Barqarorlik va takrorlanuvchanlik, masalan, professionallikni rivojlantirish bilan bog'liq bo'lgan akmeologik usullar va texnologiyalarning xilma-xilligini tavsiflaydi.

To'rtinchidan, akmeologik qonuniyatlar psixologik qonuniyatlarga o'xshash (B.F.Lomov tasnifiga ko'ra) va ularning inson psixikasining rivojlanish jarayonlariga aloqadorligi bilan belgilanadi.

Beshinchidan, akmeologik qonunlar "nashrlar-qonunlar" tasnifiga kiradi.

Oltinchidan, psixologik qonunlar bilan solishtirganda, akmeologik qonunlar o'zgaruvchan. Masalan, harakatning professionalligi yuqori ko'rsatkichlarning barqarorligi bilan, shaxsning professionalligi esa "qat'iy" standartlar va shaxsiy xatti-harakatlar normalari bilan ajralib turadi, bu esa albatta, qonuniyatlarning o'zgaruvchanligini kamaytiradi.

Bundan tashqari, standartlashtirilgan akmeologik texnologiyalardan foydalanish shaxsiy rivojlanish jarayonini belgilaydi. Tadqiqot mavzusi bo'yicha tahlil qilingan nazariy va uslubiy adabiyotlardagi asosiy fikrlarni umumlashtirish oliy o'quv yurtining bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining akmeologik kompetentsiyasini takomillashtirish konsepsiyasini ishlab chiqish uchun asos bo'ldi. Kasbiy ta'lim jarayonida kelajakdagi o'qituvchining samarali akmeologik tayyorgarligi ma'lum shartlarga bog'liq. Ulardan birinchisi, pedagogik ta'lim muassasalari o'quvchilarida "har kimning o'zi" falsafasi asosida ijodiy faoliyatga, o'zlashtirish darajasida ishlashga tayyorligini shakllantirish, deb hisoblaymiz. Chunki shaxsning o'z-o'zini rivojlantirishi o'z-o'zini anglash, o'z-o'zini tarbiyalash, "o'z-o'zini takomillashtirish", o'z-o'zini tarbiyalash, o'z-o'zini tartibga solish, baholash va boshqarish jarayonlarida amalga oshadi.

Olim S.M. Jaqipovning "O'z-o'zini tan olish, o'z-o'zini anglash, ijtimoiy talablarni mulohaza yuritish va eslab qolish orqali o'z-o'zini rivojlantirish shaxsning o'zini o'zi namoyon etishining asosidir" degan fikri gapimizni asoslaydi [4].

Bakalavr darajasi-kelajakdagi maktab o'qituvchisi uchun zarur bo'lgan psixologik va pedagogik savodxonlikni va umumiy gumanitar sohani rivojlantirish bilan bog'liq ilmiy va fundamental fan kompetentsiyalarini bajarish uchun ilmiy va pedagogik kadrlar muammosini hal qiladi. Unda talabalarni o'quv, ilmiy va kasbiy faoliyatga jalb qilish, kelajakdagi kasbning nozik tomonlarini

o'zlashtirishga qaratilgan boshqa tadbirlarda ishtirok etish ularning kasbiy ahamiyatli fazilatlari va ongini rivojlantirishni, turli vakolatlarni shakllantirishni ta'minlaydi.

Akmeologik kontseptsiyani ishlab chiqish va uni zamonaviy oliy ta'lim tizimiga tatbiq etish bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy va ilmiy ijodkorligini rivojlantirishga yordam beradigan, ularning asosida akmeologik kompetentsiyani shakllantirish bilan ilmiy va kasbiy faoliyatda muvaffaqiyatga erishish uchun shaxsiy resurslaridan foydalanishga imkon beradigan muhim omil hisoblanadi.

Universitetda mutaxassislarni tayyorlashning akmeologik kontseptsiyasi kelajakdagi universitet o'qituvchisini kasbiy faoliyatni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun sub'ektiv (men qila olaman) va ob'ektiv (qila olaman) tayyorlashni ta'minlaydigan printsiplar va qonuniyatlarni ochib beradigan uslubiy, nazariy va uslubiy xarakterdagi asosiy qoidalarning tavsifini o'z ichiga oladi. Shu munosabat bilan universitetlarda bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tayyorlashning akmeologik kontseptsiyasini ishlab chiqishdan maqsad insonning asosiy mulki va uning kasbiy mahoratining eng muhim ko'rsatkichi sifatida akmeologik kompetentsiyasini shakllantirishga qaratilgan akmeologik va pedagogik ta'sir usullari va shartlarini aniqlashdan iborat.

Biz ko'rib chiqayotgan bo'lajak mutaxassisning kasbiy faoliyatida cho'qqiga chiqish muammosi insonning individual fazilatlari bilan bog'liq holda ko'rib chiqiladi.

Shu bilan birga, inson falsafasining asoschisi Suqrotning fikricha, ma'lum bir olijanob fazilat haqida bilimga ega bo'lgan kishi o'sha fazilatga erisha oladi. Izohlar, Arastuning fikricha, lazzatlanish – borliqning yetukligi va go'zalligidir, inson uchun esa bu etuklik uning shaxs sifatidagi harakatlari va faoliyatining yetukligidir. Shuning uchun oliy o'quv yurtlarida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tayyorlashning akmeologik kontseptsiyasini yaratishdan maqsad insonning asosiy sifati va uning kasbiy mahoratining muhim ko'rsatkichi sifatida akmeologik kompetentsiyani shakllantirishga qaratilgan akmeologik - pedagogik ta'sir ko'rsatish usullari va shartlarini belgilashdan iborat.

Mas'uliyat - bu shaxsning ma'lum bir vazifani, o'ziga yuklangan vazifani bajarishi va amalga oshirishidan ko'rinadigan axloqiy sifat; shaxsning ijtimoiy, axloqiy va huquqiy normalar va qoidalarga muvofiq o'z faoliyatini nazorat qilish qobiliyati, jamiyatda yoki jamoada qabul qilingan burch hissi. O'sib borayotgan shaxsda mas'uliyatni shakllantirish uchun ham o'qituvchi mas'ul bo'lishi kerak.

Har bir inson o'z irodasi, kuchi va matonati bilan mas'uliyatni turlicha his qiladi. O'z burchiga mas'uliyat bilan yondashgan inson yaqinlari, do'stlari, hamkasblari, butun jamiyat tomonidan yuksak qadrlanadi, murakkab va mas'uliyatli vazifalarni ado etishda unga ishonch bildiriladi.

Insonning maqsadlariga erishish, biznesdagi muvaffaqiyat ko'pincha bevosita uning mas'uliyat hissi bilan bog'liq.

Ilmiy-tadqiqot ishlarimiz doirasida bo'lajak ilmiy-pedagogik mutaxassislar zimmasiga yuklatilgan mas'uliyatni ado etishi jamiyat oldidagi fuqarolik burchi bilan birga, ularning shaxsiy obro'-e'tiborini shakllantiradi, ishbilarmonlik mahoratini mustahkamlaydi. Aynan shu omillar ularning keskin vaziyatga ko'tarilishining asosidir.

Yuqoridagilarga qo'shimcha ravishda, biz akmeologik texnologiyalarga suyanamiz: ijodkorlikni rivojlantirishga e'tibor berish, murakkablik, ishlaydigan tizimning yuqori yutuqlarga erishish uchun harakatlanishiga imkon beruvchi omillarga tizimli ta'sir qilishni ta'minlash, shaxsning o'zini o'zi rivojlantirish va kasbiy faoliyat jarayonlarini optimallashtirish, tevarakatdagi olam bilan va o'z-o'zidan maqsadli munosabat o'rnatish kabi belgilar mavjudligini ta'kidlaymiz.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, kelajakdagi mutaxassislarni tayyorlashning akmeologik asoslari bu jarayonni akmeologik usullar nuqtai nazaridan ko'rib chiqishni o'z ichiga oladi. Akmeologiya uslubiy jihatdan fundamental va amaliy xarakterga ega bo'lgan murakkab fan sifatida ta'riflanadi. Uning fundamentalligi voqelikning boshqa fanlarda hisobga olinmagan qonuniyatlarini tan olish orqali oydinlashadi. Akmeologiyaning amaliy tabiati amaliyotga yo'naltirilgan akmeologik texnologiyalarda namoyon bo'ladi.

Bundan tashqari har bir o'qituvchi o'rganuvchilarning tilini topib bilishi va ularga o'rgatayotgan har bir yangi ma'lumotlarini ularga tushuntira bilishi kerak. Shunda bu o'qituvchining o'z kasbiga bo'lgan mahorati va qiziqishi ortadi, o'z kasbiga muhabbat paydo bo'ladi. Har bitta o'quvchi albatta maktabga biron narsa o'rganish uchun va o'rganagan bilimlarini hayotga tadbiiq qilish uchun keladi.

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. T.: 2020 yil, 23 sentyabr, O'RQ-637.
2. 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini ivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishlari bo'yicha Harakatlar strategiyasi.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 27.02.2020 yildagi PQ-4623-son
4. Джакупов С.М. От смысловой теории мышления к концепции совместно-диалогической познавательной деятельности / Вопросы психологии, № 2 -2010. С. 46-55.